

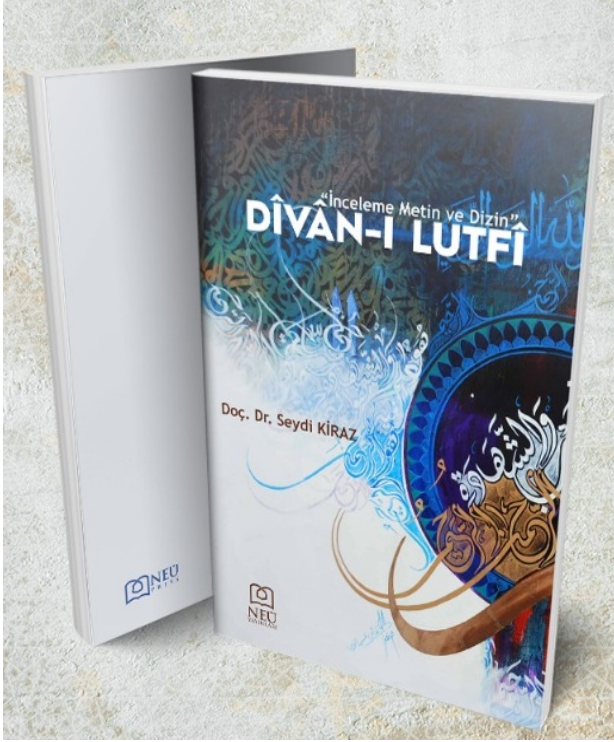
DÎVÂN-I LUTFÎ “İNCELEME METİN VE DİZİN”, SEYDİ KİRAZ, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI, 2022, 211, ISBN 978-625-8080-32-2

Lutfi's Divân “Review Text and Index”

Ramazan ÇELİK

Dr., Erzincan Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, ramazancelik129@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0048-0126,
DOI: 10.51592/kulliyat.1242367

Kitap Tanıtımı/Book Review

Klasik edebiyatımıza ve bu edebiyatın temsilcilerine dair araştırmalar, her geçen gün nitelik ve nicelik bakımından artış göstermektedir. Bu çalışmalar bilinmeyen şair ve eserlerin ortaya çıkmasına vesile olmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalarla kültür hazinesinin büyümesi, gelişmesi ve zenginleşmesi sağlanmaktadır. Abdulkadir İnan, arkeologların yaptığı çalışmalar neticesinde ortaya çıkan maddi kültür unsurlarının bir millet için çok mühim değer ifade ettiğini; araştırmalar sonucunda tespit edilen manevi kültür hazinelerinin de çok büyük önem taşıdığını belirtir. Hatta bu eserlerin, kazılarda elde edilen maddi unsurlardan daha değerli olduğunu ifade eder. “Çünkü bunlar, toprak altında ölü kalan kırıntılar değil cemiyetin ruhunda binlerce

yıl yaşayan vesikalardır.” (İnan, 1938: 71-72). Şimdiye kadar bilinmeyen şairlerin gün yüzüne çıkarılması, eserlerinin ilim âleminin istifadesine sunulması da bu mahiyettedir. Ali Lutfî (ö. 23 Şubat 1842), ismi bibliyografik eserlerde bulunmayan, nisyan karanlığında kalan şairlerdendir. Kaynaklarda hakkında bilgi olmayan Ali Lutfî, ilk defa 2018 yılında Doç. Dr. Seydi Kiraz tarafından yapılan tematik ve sınırlandırılmış bir çalışmayla araştırmacılara duyurulmuştur (Kiraz, 2018). Muhtasar bilgilerin verildiği makaleden sonra ortaya konulan bu eserde, şair ve hayatına ait bilgiler, bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bilgilerin tespitinde Lutfî'nin yegâne eseri olan *Dîvân*'ı ile evladi ve aynı zamanda eserin müstensihisi olan Abdurrahman Rüsdî'nin *Dîvân*'daki şiiirlerinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmada, yazar tarafından hazırlanan Dîvân-ı Lutfî “İnceleme Metin ve Dizin” adlı eser (Kiraz, 2022) tanıtılacaktır.

Doç. Dr. Seydi Kiraz, eserin giriş bölümünde kitabı yazma amacını şu sözlerle açıklamıştır: “Araştırma neticesinde bu çalışmaya konu olan Lutfî’nin ve ona ait bir divanın şimdiye kadar literatüre girmediği görülmüştür. Bu çalışma şimdiye kadar fark edilmeyen bu şairi ortaya çıkarma maksadıyla yapılmıştır.” Ali Lutfî, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşayan divan şairlerindedir. Şaire ait elde bulunan tek eser *Dîvân*’ıdır. Eser, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, H. Şemsi, F. Güneren Bölümü, nr. 69’da kayıtlı, 1b-54a varak aralığında bulunmaktadır. *Dîvân*’da 22’si tekke edebiyatı, 165’i divan edebiyatı nazım şekilleriyle yazılmış 187 şiir mevcuttur. Yazarın, Ali Lutfî ve *Dîvân*’ını incelediği 211 sayfalık kitabı bir giriş ve üç bölümden oluşmuştur.

Eserin giriş bölümünde, tezkirelerde; klasik Türk edebiyatı hakkında önemli bilgiler verildiğine fakat bu yazılı kaynaklarda ismine rastlanılmayan birçok şairin de bulunduğu değinilir. Kaynaklara girmeyen bu şairlerin büyük çoğunluğu mecmua taramaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Ali Lutfî ve *Dîvân*’ı da mecmua araştırmaları neticesinde tespit edilmiştir. Girişte belirtildiğine göre yazar; tezkireler, bibliyografik eserler ve edebiyat tarihleri gibi temel başvuru kaynakları ile TEİS, TEES gibi internet kaynaklarını araştırmış ve neticede Lutfî ve eseri ile ilgili bir bilgiye ulaşamadığını ifade etmiştir. Girişte ayrıca Lutfî’nin hayatı, sanat anlayışı, eserinin muhtevası ve künyesi hakkında muhtasar bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü; şairin hayatı, sanatı ve eserlerinin anlatıldığı bölümdür. Bölüm, şu başlıklardan oluşur:

LUTFÎ VE HAYATI

- 1.1. Adı ve Mahlası
- 1.2. Vefatı
- 1.3. Ailesi
- 1.4. İntisap Ettiği Tarikatler ve Bu Tarikatlerin Mümessilleri
- 1.5. Etkilendiği Şairler
- 1.6. Eseri

Buna göre şairin ismi Ali, mahlası Lutfî’dir. Doğum tarihi hakkında bilgi olmayan Lutfî, Hicrî 12 Muharrem 1258/ Miladî 23 Şubat 1842 tarihinde vefat etmiştir. Ailesi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Kendisi de şair olup Lutfî’nin *Dîvân*’ını istinsah eden Abdurrahmân Rüşdî onun evladındandır. *Dîvân*’daki şiirlerden anlaşıldığına göre Lutfî hem Kadirî hem de Halvetî tarikatına mensup bir şairdir. Mutasavvıf şair Lutfî’nin; Abdulkadir Geylani (ö. 561/1166), Seyyid Yahya Şirvânî (ö. 870/1466), Şemseddin Sivasî (ö. 1006/1597) ve Ahmed Sûzî (1246/ 1830) gibi tasavvuf erbabı hakkında şiirler yazması, bu kanaatin belirmesinde etkili olmuştur. Lutfî’nin, Muhibbî mahlasıyla şiirler yazan Kanuni Sultan Süleyman’dan (ö. 974/1566) etkilenip onun tevhidine nazire yazması araştırmacının önemli bir tespitidir. Şairin bazı şiirlerinde, Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780) ve Ahmed Sûzî etkisi görülmesi ve bu şiirleri örneklendirilmesi de bölümün dikkat çeken özelliklerindedir. *Dîvân*’ın şimdilik ulaşılabilen tek nüshasında iki istinsah kaydına yer verilir: 1253/837 ve 1267/851.

İkinci bölüm eserin şekil ve muhteva özelliklerine ayrılmıştır. Bölüm, şu üst başlıklardan oluşmuştur:

2.1. Şekil Özellikleri

- 2.1.1. Divan Edebiyatı Nazım Biçimleri
- 2.1.2. Nazım Türleri
- 2.1.3. Halk Edebiyatı Nazım Biçimleri
- 2.1.4. Ölçü Kafiye ve Redif
- 2.1.5. Dil Üslup İmla Özellikleri ve Deyimler
- 2.1.6. Edebî Sanatlar

2.2. Muhteva Özellikleri

- 2.2.1. Dinî Muhteva
- 2.2.2. Tasavvufî Muhteva
- 2.2.3. Şahıslar
- 2.2.4. Tabîî ve İçtimaî Hayat

Lutfî'nin *Dîvân'ı* hem divan edebiyatı hem de halk edebiyatı nazım biçimlerini barındırır. *Dîvân'*da klasik edebiyat nazım şekilleri ile yazılmış 165 şiir mevcuttur. Eserde klasik şiir nazım biçimlerinden 142 gazel, 5 murabba, 7 muhammes, 1 müseddes, 6 mesnevi, 4 kıt'a; nazım türlerinden ise 4 tevhid, 7 münâcât, 9 medhiye, 3 tarih ve 4 mersiye vardır. Halk edebiyatının bir alt kolu kabul edilen tekke edebiyatına ait 22 ilahi bulunmaktadır. Yazar, bütün bu nazım şekilleri ve türleri hakkında teferruatlı bilgi verir.

*Dîvân'*da aruz ölçüsü kullanılan şiir sayısı 159'dur. 22 şiirde hece ölçüsü kullanılmıştır. Aruz ve hecenin başarılı kullanıldığı şiirlerin yanında kalıp gözetilmeden yazılan ya da birden fazla kalıpla yazılan şiirler de vardır.

*Dîvân'*ın dil ve anlatımı sade ve akıcıdır, şair sanatlı söyleyişten ziyade sade bir üslup tercih etmiştir. Zaman zaman tahkiyeli üslup kullanan şairin, klasik edebiyat terminolojisine hâkim olduğu yazar tarafından tespit edilmiştir. Yazar eserdeki imla farklılıkları ve terkipler, ünlülerin yazımı, göçüşmeler, eklerin ve kiplerin yazımı, arkaik kelimeler gibi diğer dil hususiyetlerini *İmla Özellikleri* başlığı altında ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır. İncelemede, eserin, deyimler ve edebî sanatlar bakımından da zengin olduğu şiir örnekleriyle gösterilmiştir.

Aynı bölümün *Muhteva Özellikleri* başlığında, ilk olarak dinî unsurlar incelenmiştir. Yazarın ifadesiyle "Mutasavvıf bir şairin kaleminden çıkan divan, neredeyse bütünüyle dinî muhteva üzerine tertip edilmiştir." Bölümde Allah'ın isim ve sıfatları, melekler, hac ibadeti, âyetler, hadisler, Arapça ifadeler ve ahiret inancı eserdeki şiir örnekleriyle anlatılır. Şiirlerde tamamı ya da bir bölümü iktibas edilen âyet ve hadislerin tam metni ve kaynakları dipnotta gösterilmiştir. Yazarın daha önceki bir çalışmasının (Kiraz, 2018) genişletilmiş hali olan tasavvufi muhteva, incelemenin hacimli ve önemli bir bölümünü oluşturur. *Dîvân'*ın bütünü dinî muhtevalı olmak hasebiyle yazar, *Tasavvufî Muhteva* şeklinde ayrı bir başlık açmıştır. Bu başlık altında âb-ı hayat, ârif, âşık, mirât-beytullah, celâl-cemâl, derviş, dîvane-şeydâ, eren, fakr, fenâ, bekâ, gâfil, gül-bülbül, hüsün, kıtmir, mâsivâ, meclis, mey/meyhane, miskin, molla, âlim, vâiz, zâhid, âbid, mürşit-şeyh-pîr, on sekiz bin âlem, rakip-ağyar, sâkî, sır, sûfi, şerîat, tarîkat, hakikat, marifet, taç, hırka, terk, tecrit, vahdet-i vücûd, vahdet-kesret, zuhur, zülûf (zülûf) gibi tasavvuf terimleri şiir örnekleriyle ve muhtelif temel kaynaklardan istifade edilerek izah edilmiştir.

Bölümdeki *Şahıslar* başlığı altında *Dîvân'*da ismi geçen Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Eyyüp, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Hz. Lokman, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (sav) gibi peygamberler; hulefa-yı raşidinden Hz. Ebubekir (ö. 13/634), Hz. Ömer (ö. 23/644), Hz. Osman (ö. 35/656), Hz. Ali (ö. 40/661); diğer şahsiyetlerden Hz. Hızır, On İki İmam, Hz. Fatıma (ö. 11/632), Yezîd b. Muâviye (ö. 64/683), İmâm-ı Azam (ö. 150/767); tarihî-efsanevî şahıslardan Hallac-ı Mansur (ö. 309/ 922), Zaloğlu Rüstem; ikili aşk kahramanlarından Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin, Yusuf ile Zeliha yine *Dîvân'*daki şiirlerden örnekler verilerek açıklanmıştır. *Tabîî ve İctimaî Hayat* başlığı altında ise eserde geçen canlı hayat tasvirleri ve sosyal hayata dair unsurlar anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm, şu alt başlıklardan oluşmuştur:

- 3.1. Nüsha Tavsifi
- 3.2. Metin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem
- 3.3. Çevriyazı Sistemi

Nüsha tavsifinde eserin künyesi verilmiş, metnin hazırlanmasında takip edilen metotlar madde madde açıklanmış ve çevriyazı sistemi verilmiştir. Transkripsiyonlu metinde, bütün şiirler nazım şekli gözetilmeksizin numaralandırılmıştır. Klasik edebiyat nazım biçimlerinin başına aruz kalıbı, halk şiiri nazım biçimlerinin başına da şiirlerin hece kalıbı gösterilmiştir. Çalışmanın son bölümünde özel isimler dizinine, ekler bölümünde ise *Dîvân'*ın ilk ve son varaklarına yer verilmiştir.

Araştırmacı, eser ve müellifi ile ilgili verilen her bilgiyi kaynaklara dayandırarak ya da şairin şiirlerinden örnekler vererek sağlam temellere dayandırır. Kimi bölümlerde de yazarın, elde ettiği bilgilerden hareketle ulaştığı kanaatleri okuyucu ile paylaştığı görülmektedir. Eser okuyucunun işini kolaylaştıran bir tarzda, titiz, müdakkik ve bilimsel bir yaklaşımla hazırlanmıştır. *Dîvân'*da kullanılan aruz kalıplarının tamamının bir liste halinde verilmesi, hece ölçüsünün şiirlere göre oranlarıyla gösterilmesi bu yaklaşımın bir neticesidir.

Sonuç olarak bu çalışma, bibliyografik kaynaklarda ismine rastlanmayan Ali Lutfî gibi hem klasik edebiyatımız hem tasavvufi halk edebiyatımız açısından çok mühim hususiyetler taşıyan bir şairin tanıtılması, eserinin incelenmesi ve ilim âleminin istifadesine sunulması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bilinmeyen bir şairi ve eserini tanıtan Doç. Dr. Seydi Kiraz'a teşekkür eder, bu alanda nice yeni eserler vermesi temennisi ile kendisini tebrik ederiz.

KAYNAKÇA

İnan, Abdulkadir (1938). "Epepe ve Hurafe Motiflerinin Tarih Bakımından Önemi", *Çığır Mecmuası*.

Kiraz, Seydi (2018). "Lutfî Mahlaslı Bilinmeyen Bir Şairin Divanı ve Divanındaki Tasavvufi İstilahlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45: 329-366.

Kiraz, Seydi (2022). *Dîvân-ı Lutfî "İnceleme Metin ve Dizin"*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.